

Sygn. akt I CSK 499/16

POSTANOWIENIE

Dnia 10 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSA Bogusław Dobrowolski

w sprawie z wniosku P.C. i P.K.

przy uczestnictwie O. S.A.

w Warszawie

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 10 maja 2017 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawców

od postanowienia Sądu Okręgowego w T.

z dnia 7 kwietnia 2016 r., sygn. akt I Ca .../15,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w T. do ponownego rozpoznania,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w S. postanowieniem z dnia 19 sierpnia 2015 r. oddalił wniosek P.C. i P.K. o ustanowienie na nieruchomości położonej w A., objętej księgą wieczystą nr ../0, służebności przesyłu za wynagrodzeniem na rzecz uczestniczki postępowania, spółki pod firmą O. S.A. w W. Ustalił, że decyzją z dnia 4 czerwca 1975 r. Naczelnik Gminy C., na podstawie art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (jedn. tekst: Dz.U. z 1961 r., Nr 18, poz. 94 - dalej: „u.z.t.w.n.”), zezwolił na budowę gazociągu wysokoprężnego $\varnothing$ 500 CN 40 na odcinku S. - S. W decyzji stwierdzono, że osobom upoważnionym przysługuje prawo dostępu do urządzeń i przewodów w celu wykonywania czynności związanych z konserwacją, ale nie wymieniono w niej właścicieli gruntów, przez które gazociąg ma przebiegać. Odcinek gazociągu, wybudowany w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, przebiega przez działki nr 1542 i 1543 objęte księgą wieczystą nr ../0, będące współwłasnością wnioskodawców po $\frac{1}{2}$ części. W księdze wieczystej nie zostało jednak ujawnione żadne obciążenie na rzecz uczestniczki bądź jej poprzedników prawnych. Obecnie z gazociągu korzysta uczestniczka postępowania.

Sąd Rejonowy uznał, że decyzja z dnia 4 czerwca 1975 r. dawała poprzednikom prawnym uczestniczki postępowania uprawnienie odpowiadające treści służebności przesyłu, wobec czego uczestniczka ma tytuł prawny do korzystania z nieruchomości wnioskodawców.

Sąd Okręgowy w T. postanowieniem z dnia 7 kwietnia 2016 r. oddalił apelację wnioskodawców. Aprobując ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, uzupełnił je o wskazanie, że uczestniczka postępowania jest następcą prawnym Zakładów Gazu Ziemnego w T., na których rzecz została wydana decyzja Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. z dnia 21 października 1966 r. o zezwoleniu na dokonanie przebudowy gazociągu na nieruchomościach położonych w A. Ustalił, że na podstawie zarządzenia Ministra Górnictwa i Energetyki z dnia 16 lutego 1950 r. powstały Zakłady Gazownictwa Okręgu T., natomiast zarządzeniem nr 365 Ministra Przemysłu Ciężkiego z dnia 23 grudnia 1958 r. w sprawie zmiany

nazwy i podporządkowania przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą „Zakłady Gazownictwa Okręgu T.” zmieniono nazwę przedsiębiorstwa na „Zakłady Gazu Ziemnego” w T. Zarządzeniem nr 139 Ministra Górnictwa i Energetyki z dnia 19 grudnia 1966 r. utworzono T. Okręgowe Zakłady Gazownictwa z siedzibą w T.. Następnie zarządzeniem nr 69 Ministra Górnictwa i Energetyki z dnia 31 grudnia 1975 r. Zakłady te zostały przekształcone w K. Zakłady Gazownictwa w T.. W dniu 1 września 1982 r., w wyniku połączenia jednostek organizacyjnych, w tym K. Zakładów Gazownictwa w T., powstało przedsiębiorstwo państwowe Polskie Górnictwo i Gazownictwo w Warszawie. Aktem notarialnym z dnia 21 października 1996 r. przedsiębiorstwo to zostało przekształcone w jednoosobową spółkę akcyjną, a aktem notarialnym z dnia 15 października 2008 r. przeniesiono własność gazociągu relacji S. – S. na rzecz uczestniczki postępowania.

Sąd Okręgowy w T., w sprawie z wniosku O. S.A. w Warszawie przy uczestnictwie m.in. P.C. i P.K. o stwierdzenie nabycia przez zasiedzenie służebności na działkach nr 1542 i nr 1543 położonych w P., w postanowieniu z dnia 18 grudnia 2014 r. przyjął, że wykonywanie uprawnień w zakresie wynikającym z decyzji wydanej na podstawie art. 35 ust. 1 i 2 u.z.t.w.n. nie prowadzi do nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu. Podkreślił, że dla O. S.A. z decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. z dnia 21 października 1966 r. wynikają uprawnienia odpowiadające treści służebności przesyłu.

Podzielając to stanowisko i przyjmując, że uczestniczka posiada tytuł prawny do wykonywania służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu, Sąd Okręgowy oddalił apelację.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego wnioskodawcy wnieśli o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Zarzucili naruszenie art. 244 w związku z art. 233 § 1 k.p.c. przez przyjęcie, że decyzja Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. z dnia 21 października 1966 r., wydana na podstawie art. 35 ust. 1 u.z.t.w.n. i art. 97 k.p.a. na wniosek Zakładów Gazu Ziemnego w T., niezawierająca w swej podstawie wskazania adresata ani nieruchomości, której dotyczy, daje przedsiębiorstwu przesyłowemu

prawo do trwałego korzystania z nieruchomości, na której wybudowano gazociąg, i wyłącza możliwość ustanowienia służebności w drodze orzeczenia sądu, co z kolei doprowadziło do naruszenia art. 35 u.z.t.w.n. w związku z art. 305⁴ i art. 285 k.c. przez niewłaściwe ich zastosowanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty naruszenia art. 233 § 1 i art. 244 k.p.c., wypełniające podstawę kasacyjną określoną w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., nie mogą odnieść zamierzonego skutku. Pierwszy z powołanych przepisów daje wyraz obowiązywaniu zasady swobodnej oceny dowodów i określa jej granice. Wskazując na jego naruszenie, skarżący zmierzali do wykazania, że Sąd Okręgowy dokonał błędnej oceny dowodów, uszło jednak ich uwagi, że, zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c., podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Z kolei drugi z powołanych przepisów określa formalną moc dowodową dokumentu urzędowego i wskazuje na łączące się z tym dokumentem domniemanie autentyczności oraz zgodności z prawdą tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone. Skarżący nie wykazali, na czym, ich zdaniem, miało polegać naruszenie przez Sąd Okręgowy formalnej mocy dowodowej decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. z dnia 21 października 1966 r. Chodziło im w istocie o materialną moc dowodową tego dokumentu, uszło jednak ich uwagi, że materialna moc dowodowa dokumentu urzędowego nie podlega ocenie na podstawie art. 244 k.p.c. W tej sytuacji trzeba stwierdzić, że podstawa kasacyjna z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. nie została przez skarżących prawidłowo wywiedziona (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1996 r., III CKN 14/96, OSP 1997, nr 3, poz. 65, z dnia 20 grudnia 1996 r., III CKN 21/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 45, z dnia 18 lutego 2015 r., I CSK 64/14, nie publ. i z dnia 28 października 2015 r., II CSK 787/14, nie publ. oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 1997 r., II CKN 21/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 61, z dnia 10 lutego 1997 r., I CKN 57/96, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 82 i z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 13/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 114).

Przystępując do rozważenia zarzutów podniesionych w ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., trzeba przypomnieć, że pod rządem art. 35

u.z.t.w.n., organy administracji państwowej, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe mogły za zezwoleniem naczelnika gminy, prezydenta lub naczelnika miasta (dzielnicy) zakładać i przeprowadzać na nieruchomościach - zgodnie z zatwierdzoną lokalizacją szczegółową – ciągi drenażowe, przewody służące do przesyłania płynów, pary, gazów, elektryczności oraz urządzenia techniczne łączności i sygnalizacji, a także inne podziemne lub naziemne urządzenia techniczne niezbędne do korzystania z tych przewodów i urządzeń. Nieruchomość, na której założono i przeprowadzono przewody i urządzenia podlegała wywłaszczeniu w trybie zwykłym tylko wtedy, gdy skutek tych działań przestawała nadawać się do dalszego racjonalnego użytkowania przez właściciela na cele dotychczasowe (art. 35 ust. 3 u.z.t.w.n.). Przeprowadzenie przewodów i urządzeń wiązało się z zagwarantowaniem prawa dostępu do nich w celu wykonania czynności związanych z konserwacją przez osoby upoważnione przez właściwy organ, instytucję lub przedsiębiorstwo państwowe (art. 35 ust. 2 u.z.t.w.n.).

Jak podkreślił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 8 kwietnia 2014 r., III CZP 87/13, zarówno w nauce, jak i w orzecznictwie przyjmuje się, że wydanie decyzji mającej podstawę w art. 35 ust. 1 u.z.t.w.n. prowadzi do trwałego ograniczenia prawa własności nieruchomości, gdyż sprawia, że jej właściciel ma obowiązek znoszenia stanu faktycznego ukształtowanego przebiegiem urządzeń przez strefę, w której było lub mogło być wykonywane jego prawo. Trwałość skutków decyzji wydanej na tej podstawie oznacza natomiast, że dotyczą one nie tylko osoby, która była właścicielem nieruchomości w chwili prowadzenia postępowania administracyjnego zakończonego wydaniem decyzji, lecz każdego kolejnego jej właściciela. Jeżeli więc przedsiębiorca korzystający z urządzeń przesyłowych przed dniem 3 sierpnia 2008 r. wystąpił o wydanie decyzji na podstawie 35 ust. 1 u.z.t.w.n. i decyzja taka została wydana, to - w związku z niewygaszeniem przez ustawodawcę skuteczności decyzji po dniu wejścia w życie przepisów art. 305¹ i nast. k.c. o służebności przesyłu - ma on w dalszym ciągu tytuł prawny do korzystania z cudzej nieruchomości na cele, o których orzeczono w decyzji (zob. OSNC 2014, nr 7-8, poz. 68).

Przytoczone stanowisko, które dominowało w orzecznictwie Sądu Najwyższego przed podjęciem tej uchwały, znalazło szerokie potwierdzenie w późniejszym orzecznictwie (zob. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2010 r., III CZP 116/09, OSNC-ZD 2010, nr C, poz. 92 i z dnia 6 czerwca 2014 r., III CZP 9/14, OSNC 2015, nr 3, poz. 30, oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2007 r., II CSK 457/06, nie publ., z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 156/07, OSNC 2008, nr 9, poz. 103, z dnia 9 stycznia 2008 r., II CSK 432/07, nie publ. i z dnia 21 lutego 2009 r., II CSK 394/08, nie publ. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2014 r., II CSK 639/13, nie publ.).

Kontynuując ten kierunek wykładni, Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że jeżeli przedsiębiorca będący właścicielem urządzeń wymienionych w art. 49 § 1 k.c. wykonuje uprawnienia wynikające z decyzji wydanej na rzecz jego poprzednika prawnego na podstawie art. 35 ust. 1 i 2 u.z.t.w.n., właściciel nieruchomości nie może żądać ustanowienia służebności przesyłu (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2014 r., III CZP 107/13, OSNC 2015, nr 3, poz. 29 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2015 r., III CSK 123/14, nie publ.).

Oddalając apelację wnioskodawców, Sąd Okręgowy powołał się na wykładnię art. 35 u.z.t.w.n. dokonaną przez Sąd Najwyższy w uchwałach z dnia 8 kwietnia 2014 r., III CZP 87/13, oraz z dnia 6 czerwca 2014 r., III CZP 9/14, i stanął na stanowisku, że decyzja Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. z dnia 21 października 1966 r. stanowi dla uczestniczki tytuł prawny do korzystania z nieruchomości wnioskodawców w sposób odpowiadający treści służebności przesyłu. W konsekwencji uznał za niedopuszczalne ponowne ustanowienie służebności o takiej samej treści.

Uszło uwagi Sądu Okręgowego, że według ustaleń Sądu pierwszej instancji, tytułem prawnym do korzystania przez uczestniczkę z nieruchomości wnioskodawców w sposób odpowiadający służebności przesyłu jest decyzja Naczelnika Gminy C. z dnia 4 czerwca 1975 r. Sąd Okręgowy stwierdził wprawdzie, że podziela ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji i uznaje je za własne, lecz odmiennie niż Sąd pierwszej instancji przyjął, iż tytułem

uprawniającym uczestniczkę do korzystania z nieruchomości wnioskodawców jest decyzja Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. z dnia 21 października 1966 r. Swojego stanowiska w tej kwestii jednak nie umotywował.

Podniesiony przez skarżących zarzut naruszenia art. 35 u.z.t.w.n. oraz art. 305⁴ i art. 285 k.c. podlega rozważeniu na podstawie ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego postanowienia, zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem dla oceny przez Sąd Najwyższy, rozpoznający skargę kasacyjną, trafności zarzutu naruszenia prawa materialnego, miarodajny jest stan faktyczny sprawy, będący podstawą zaskarżonego orzeczenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 1997 r., II CKN 18/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 112). W taki również sposób został sformułowany zarzut obrazy wskazanych przepisów, dotyczy on bowiem uznania decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. z dnia 21 października 1966 r. za tytuł uprawniający uczestniczkę do korzystania z nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu.

Powszechnie przyjmowana zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie zasada związania sądu ostateczną decyzją administracyjną, doznająca wyjątku jedynie w wypadku tzw. bezwzględnej nieważności, zachodzącej w razie wydania decyzji przez organ oczywiście niewłaściwy lub bez zachowania jakiejkolwiek procedury (zob. np. uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 1971 r., III CZP 74/70, OSNCP 1971, nr 7-8, poz. 121, z dnia 18 listopada 1982 r., III CZP 26/82, OSNCP 1983, nr 5-6, poz. 64, z dnia 16 czerwca 1994 r., II PZP 4/94, OSNAPiUS 1994, nr 11, poz. 170, z dnia 29 czerwca 1995 r., II PZP 2/95, OSNAPiUS 1996, nr 4, poz. 57 i z dnia 29 października 2007 r., III CZP 46/07, OSNC 2008, nr 3, poz. 30), nie stoi na przeszkodzie dokonaniu oceny, czy konkretna decyzja wydana z powołaniem się na art. 35 u.z.t.w.n. stanowi tytuł prawny do korzystania przez jej adresata z oznaczonej nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu.

Jak trafnie zauważają skarżący, decyzja Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. z dnia 21 października 1966 r. nie zawiera ani bliższego oznaczenia nieruchomości, przez które ma przebiegać przebudowany gazociąg, ani wskazania ich właścicieli. Wynika z niej jedynie, że Prezydium Rady Narodowej

zezwoliło Zakładom Gazu Ziemnego w T. „...na dokonanie przebudowy gazociągu w Agatówce na nieruchomościach położonych w miejscowości A., a stanowiących własność lub będących w posiadaniu Ob.....zam..... (...)” oraz że „...osobom upoważnionym przez Zakłady Gazu Ziemnego w T. przysługuje prawo dostępu do tych urządzeń i przewodów w celu wykonania czynności związanych z ich konserwacją (...)”. Rubryka, w której miały być bliżej oznaczone nieruchomości oraz nazwisko i miejsce zamieszkania ich właściciela, nie została wypełniona.

Kwalifikując skutki prawne decyzji administracyjnej wydanej z powołaniem się na art. 35 u.z.t.w.n. z punktu widzenia uprawnień przedsiębiorcy przesyłowego, trzeba stwierdzić, że w razie nieoznaczenia w niej nieruchomości, przez które ma przebiegać urządzenie wymienione w art. 49 § 1 k.c. oraz zakresu, w jakim przedsiębiorca może korzystać z tej nieruchomości, decyzja taka nie stanowi dla przedsiębiorcy skutecznego tytułu prawnego, pozwalającego na korzystanie z nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu.

Skoro Sąd Okręgowy wyszedł z odmiennego założenia, konieczne stało się uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw

kc